

SZEMÉLYES ÜGY

A szerkesztő életében vannak kérdőjelek, sok. Elmondom az egyiket.

Tavaly áprilisban azt találtuk ki a szerkesztőségben, hogy a 2019-es Költészeti Napi felolvasásunkat tizenegy Székely János-levél kísérfje a falon. A kiállítás anyagát magam válogattam össze az *Igaz Szó* 1981-es szerkesztőségi levelezését tartalmazó mappából. Akkor már jó néhány hónapja nevezett mappa bővületében éltem. Nem sokkal korábban, 2018 őszén bukkantam rá a Tusnád utcai székházunk pincéjében a testes dossziéra, ami az *Igaz Szó* születésem évének teljes, időrendbe állított, nagy százalékban a szerkesztők által a szerzőknek írott válaszleveleiből állt össze. Kézirat-elfogadások és -elutasítások, a legendás, előző évben megjelent *Ötödik évszak* című antológia nagyváradi, szatmári bemutatóinak előkészítésén dolgozó, dokumentumértékű felkérések, lapszámajánlók, a szerkesztőség belső életére utaló számtalan feljegyzés gyűjteménye. Levélregény, amiben sokszor egy-egy szerző és kézirat sorsának alakulása a nyomtatott lapban követhető. Elágazások, utalások, félszavak, a cenzúrán át nem jutott verscímek, átírási ajánlatok, nekifeszülések és rengeteg baráti szó. Igen, nem más ez, mint egy regény váza, egykor volt és még ma is élő szereplőkkel, az épp elinduló nyolcvanas évek megsárgult lapok közé préselt szaga, a főszerkesztővel hadakozó elhivatott szerkesztők mindennapi küzdelmeivel, a gépírózó hibáival, a belevitásokkal, az egyes szerkesztők (el)köszönő formuláival. Testközelből érteni, mi is volt, és hogyan működött egy szerkesztőség, az *Igaz Szó*.

Székely János óriási levelező volt. A dosszié tartalmának mintegy hatvan százalékát az ő válaszlevelei teszik ki. Sokszor hosszan, aprólékosan írt a beküldött versekre reagálva. Igyekszik kézben tartani a *versreszortot*, ahogy ő mondja. Ő maga a versreszort, írja több alkalommal, ha nem is pont így. Hiába küldik, adják oda Markó Bélának, Gálfalvinak a verseket, az úgylis nála landol, neki kell válaszolnia, írja sokszor dohogva, és hogy legközelebb neki címezzék a küldeményeket. A levelek közül rendkívül nehéz volt tizenegyet kiválasztani. Ha jól emlékszem, végül tizenkettő lett belőle. Az eredeti koncepció szerint mindegyik hónapból egy levél, de aztán más szempontok is közrejátszottak, szerettem volna láttatni, mit gondolt költészetről, versről, és ez gyakran látszott, főképp olyankor, amikor visszautasítást

fogalmazott meg. Panelekkel is dolgozott, de igyekezett minden szerzőnek a szövegei alapján nemet mondani, ha kellett.

Gálfalvi Gyurkával (nem tudom Györgynek szólítani az istennek sem, és a személyes érintettséget is vállalom) valamikor 2004 őszén ismerkedtem meg. Akkoriban a *Látó*-esteket vagy a Kultúrpalota Kistermében, vagy a szerkesztőség legfelső emeletén tartották. *A Hétnél* egy időben elég sok kritikát, recenziót írtam szépirodalomról, és az egyik ilyen szövegemben megemlítettem Edward Stachura nevét. A *Szekercelárma* kötetet akkoriban olvastam, és ahogy az lenni szokott pályakezdő firkászoknál, rögtön megtaláltam az analógiát a kritika görcsöve alá vett könyv és Stachura között. A Tusnád utca felső emeletén, talán az *AmerikaLátó* bemutatóján lehetett, Gyurka azt mondta: azt hitte, rajta kívül már senki nem olvas Stachurát. Jólesett ezt hallani, pedig nekem is ajánlotta valaki, nem az én érdemem volt rábukkanni, csupán elolvastam, amit élém tettek. A lényeg azonban az volt, hogy döbbenettel kellett megállapítanom, hogy ez a harcsabajszú ember figyel. Nagyon figyel. Egyrészt mindent elolvas, mert nem tudtam mire vélni azt, hogy az én jelentéktelen, kissé homályosan megírt recenziómat valaki szántszándékkal el akarná olvasni, hacsak nem fognak fegyvert a fejéhez. Másrészt éreztem, hogy ez a figyelem sokkal több egyszerű figyelemnél. Akkor rögtön nem jöttem rá, hogy mi is lehet ez, honnan jön ez a kutya-szimattal vetekedő, örökké kereső, kutató, de nem túlbuzgó, hanem megfontolt figyelem. Később, amikor 2005 decemberében, főképp Gyurkának köszönhetően fölvettem a *Látó*hoz, és amikortól ő egyben főszerkesztővé lépett elő, kezdtem megérteni. A szerkesztőségi gyűlések élményszámba mentek, a lapösszeállítás izgalmas munka volt, a kiszállások pazarul sikerültek. Koránkelő lévén, jó volt úgy beállítani a szerkesztőségbe, hogy tudtam, Gyurka már bent van a főszerkesztői szobában. Hozta a fiatalokat rendületlenül a laphoz. Korpa Tamást például, akit illetet volna ismernem, mivel lényegében a generációmhoz tartozik. Én nem ismertem, Gyurka igen. Szóval működött a szimatja, meg kellett hagyni. Ez, legalábbis számomra, biztonságot adott, ha nem olvastam volna el a lapot, akkor is tudtam volna, hogy jó munkát végzünk.

De arról beszéltem, hogy nem egészen értettem, honnan is jött ez az ő megfontolt figyelme. Adottságként könyveltem el, bár jóllehet, 2005-től elég volt nekem is figyelni, miért ne: bámulni, ahogy él, létezik az irodalomnak nevezett szűk, avagy tágas világunkban, és nem rákérdezni az eredőjére. Jóllehet, nem is számít, honnan ered, csak úgy érdekes, ahogy a rendkívüli ösztönök bámulatra méltók tudnak lenni.

Azon a Költészet napi felolvasáson Gyurka is ott volt. Az 1981-es szerkesztőségi dosszié bővületében az ő leveleit is elolvastam persze, és már akkor éreztem, igazságtalanság csak a Székely János leveleit kiállítani. Azon vívódtam, nem lett volna jobb az élőköt megmutatni? Kérdőjelek tehát. Ha az *Igaz Szóról* vagy a korai *Látóról* van szó, mindenkinek Székely János neve ugrik be. Székely János alakja, az életműve, mi tagadás, utóbb kissé elnyomta, legalábbis némiképp árnyékként eltakarta szerkesztőtársai szerepét a lap életében, az 1989-ben felszívódó főszerkesztő-kádert meg ne is emlegessük. Erre csak akkor jön rá az ember, ha a dossziét olvassa. Talán nem túlzás és szentségtörés azt állítani, hogy Székely Jánosnak volt ideje számtalan és ezer levelet írni, válaszolni, mert abban az időben ritkábban járt terepen, legalábbis a vidéki fellépéseket előkészítő, a mappában szintén szereplő kiszállási bizonylatok alapján ez állítható. Volt ideje levelezni, és alkata is megengedte – ez így egyszerre lehet igaz, és nincs is semmi probléma vele, mint ahogy az is igaz, hogy szerkesztőtársai is válaszoltak levelekre, és alkatuknál fogva sokat terepeztek. Szóval, azt éreztem, igazságtalanság nem kiállítani egy-egy Markó-levelet vagy egy-egy Gálfalvit. Az *Ötödik évszázak* országos bemutatóit szervező Markó munkáját csak az értheti, aki már csinált ilyet. És Gálfalvi kapcsán akkor, ott megértettem az ő megfontolt figyelmének az alapjait, az elveit, munkamódszerének az esszenciáját. Eszembe jutott egy levele, amit a dossziében olvastam. Hogy biztosabb legyek a dolgomban, másnap újraolvastam, és igen, ott volt előttem minden. Nem tévedhettem. Egy elutasító szerkesztői válaszlevelet nehezen él túl az író: ha nem hal meg azonnal, az a szerkesztő remeklése. Ez a levél is ilyen volt, és még annál is több. A címzett Szabó Barna, a levél keltezése 1981. március 3. Szabó Barna 1944-ben született Szilágysomlyón, a Kolozsváron elvégzett bölcsészkar után Kárásztelken, majd Zetelakán és Udvarhelyen tanított. Költő, több riport szerzője. Gálfalvi levele alapján kiderül, a visszautasított kézirat témája az elnéptelenedő magyar falvak problémája. A visszautasítás ellenére a szerkesztő érezhetően nem akarja elengedni a szerzőt, igényt tart rá a továbbiakban, kell neki, mert tudja, hogy a küldött szövegnél többre képes. És ezt nem akárhogy mondja el: „Nagyon sajnálom, hogy nem állhattam az írásod mellé, annál is inkább, mert ez az első kéziratod, amit a nevemre küldtél. Változatlanul bízok abban, hogy van annyi élményed, s főleg van képességed, tehetséged ahhoz, hogy ennél jobb kéziratot adj ki a kezedből. Ne nyomd el magadban a költőt, támaszd új életre; a riport akkor és attól irodalom, hogy önmagán túlmutató művészi kép is. Holdudvara van, de ezt csak szuggesztív fogalmazással lehet megteremteni.” És hogy mit ért

szuggesztív fogalmazás alatt? Mindenképp a személyes indíttatás az alapja: „A riportoddal az a legnagyobb baj, hogy nem tud eléggé megrázni, mindaz, amit leírsz, igaz, de nem tudod úgy megláttatni az olvasóval is, hogy személyes ügyként élje át. (...) Meggyőződésem szerint az irodalom, de különösen a riport léte a személyesség teljes mozgósításán áll vagy bukik – az író és az olvasó részéről egyaránt.” Személyes ügy, holdudvar, szuggesztív fogalmazás, költőiség, személyesség teljes mozgósítása, író és olvasó – ha mindezeket a fogalmakat Gálfalvi György és az irodalom egyetlen mondatban megélhető tapasztalata mellé illesztjük, akkor könnyű megérteni a szerkesztőségi szobákban vagy író-olvasó találkozókön zajló munka elmúlt harminc vagy annál jóval több évét. A *Látó* harminc éve nem kevésben Gálfalvi György története is, és nagyon nagy mértékben az ő személyes ügye. És hogy ennek a személyes ügynek milyen ívei voltak, arra elég elolvasni és megérteni Markó Béla *Beszélgéseink* című versét. Személyes ügyek és közössé váló történetek. Mi az irodalom, ha nem ez. És most az egyszer nincs kérdőjel.